

SURİYE KRİZİNDE İSRAİL’İN GÜVENLİK POLİTİKALARI: TEHDİTLER VE FIRSATLAR*

Kahraman SÜVARİ¹
Emin SALİHİ²

ÖZ

İsrail, iç ve dış politikası ekseriyetle güvenlik politikaları çerçevesinde şekillenen ülkelerden biridir. Kurulduğu yıldan bu yana da İsrail’in güvenliğini tehdit eden ülkelerden biri de Suriye Devletidir. Tarafların geçmişte yaşadığı savaşlar ve liderlerin birbirlerine karşı geliştirdikleri saldırgan retorik bu olgunun bir göstergesidir. Suriye iç politikasında, Arap Ayaklanmaları sonrası yeni güç dengeleri ve aktörler ön plana çıkmıştır. Bu durum, İsrail’in Suriye politikasında yeni parametreler sorunsalını ortaya çıkarmıştır. Çalışmada, Suriye’deki gelişmelerin İsrail güvenlik politikalarına etkisi sorusu ön planda tutulmuştur. Küresel aktörlerin, Şam yönetiminin ve devlet dışı aktörlerin Suriye’de izlediği politikaların İsrail’e etkisi çalışmada analiz edilmiştir. Bununla birlikte, İsrail’in bu süreçte izlediği güvenlik politikaları da çalışmanın önemli bir boyutunu oluşturmuştur. Çalışmada, sürecin İsrail güvenlik politikalarına etkisi değerlendirilmek amacıyla konuya dair birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Buna göre çalışmada, İsrail’in Suriye’de artık sadece Şam yönetimini tehdit olarak görmediği, aktörlerin çeşitlenmesiyle algıladığı tehditlerin de çok boyutlu olduğu; buna karşın, İsrail’in tehditleri tek boyuta indirgemeden güvenliğini için Suriye’de “kırmızı çizgiler” oluşturduğu ve güvenlik politikalarında fırsatlar ile tehditleri dikkate alarak politikalarını şekillendirdiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İsrail, Güvenlik Politikaları, Suriye, İran, Hizbullah.

ISRAEL'S SECURITY POLICIES IN THE SYRIAN CRISIS: THREATS AND OPPORTUNITIES

ABSTRACT

Israel is one of the countries whose domestic and foreign policy is mostly shaped within the framework of security policies. One of the countries that have threatened Israel's security since its foundation is the Syrian State. The wars that the parties have experienced in the past and the aggressive rhetoric developed by the leaders against each other are indicators of this phenomenon. After the Arab Revolts, new power balances and actors came to the fore in Syrian domestic policy. This situation revealed the problem of new parameters in Israel's Syria policy. In the study, the question of the impact of developments in Syria on Israeli security policies was prioritized. In this study, the effects of the policies pursued by global actors, the Damascus administration and non-state actors on Israel were analyzed. With this, the security policies followed by Israel in this process also constituted an important dimension of the study. In the study, primary and secondary sources on the subject were used to evaluate the impact of the process on Israeli security policies. Accordingly, the study argues that Israel no longer sees only the Damascus administration as a threat in Syria, but that the threats it perceives with the diversification of actors are multidimensional; On the other hand, it has been concluded that Israel creates "red lines" in Syria for its security without reducing the threats to one dimension and shapes its policies by considering opportunities and threats in its security policies.

Keywords: Israel, Security Policies, Syria, Iran, Hezbollah.

* Makale Geliş/Kabul Tarihi:14.08.2022/06.09.2022

¹ Arş. Gör. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, kahraman.suvari@cbu.edu.tr, Orcid ID: 0000-0002-8137-9010.

² Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, eminsalihi@gmail.com, Orcid ID: 0000-0003-0074-0407.

Künye Bilgisi: Süvari, K. & Salih E. (2022). Suriye krizinde 2011 sonrası İsrail’in güvenlik politikaları: Tehditler ve Fırsatlar. *Uluslararası Stratejik Boyut Dergisi*, 2(2), 92-105.

GİRİŞ

Orta Doğu bölgesindeki Arap coğrafyasında 2010 yılının sonunda ortaya çıkan halk hareketlerinin genel olarak adlandırılması olan Arap Ayaklanmaları, 2011 yılında Suriye'ye sıçramıştır. Şam Yönetimine karşı başlayan halk hareketleri, yönetimin sert müdahalesi ile karşılaşmış ve ülkenin her yerine yayılarak iktidar ve farklı muhalif gruplar arasında bir mücadelenin sergilendiği iç savaşa dönüşmüştür. Gerek bölgesel ve gerekse küresel aktörlerin bu mücadelede de rol oynaması ile birlikte bir türlü çözüme kavuşamayan Suriye krizi, ülkenin güneybatı komşusu İsrail Devleti'nin de güvenliğini etkilemektedir.

Bu çalışmada, Suriye krizinde İsrail'in güvenliğini etkileyen faktörler ve bu krizde yaşanan gelişmelere karşı İsrail'in uyguladığı güvenlik politikaları ele alınacaktır. İsrail'in güvenlik politikalarını anlamak için İsrail'in neyi tehdit olarak gördüğünü de belirtmekte fayda vardır. İsrail, Şam yönetimini bir tehdit olarak görmektedir. Suriye ve İsrail, geçmişten günümüze dek pek çok kez askeri olarak karşı karşıya gelmişlerdir. İsrail, Suriye'nin kendilerine karşı kitle imha silahı kullanma olasılığını da ısrarla gündeme taşımıştır. Keza, Şam yönetimi ile yakın ilişkileri olan İran ve Lübnan Hizbullah'ı da İsrail için bir tehdit oluşturmaktadır. İran, 1979 devriminden bu yana İsrail'i bir "öteki" olarak görmüş ve onu "küçük şeytan" olarak adlandırmıştır (Koç, 2020: 98). İran, iç savaş döneminde Devrim Muhafızları'nı kullanarak Suriye'de bulunmuş ve Suriye'de etkin bir politika izlemiştir (Bulut, 2018: 533). İç savaşta ön plana çıkan bir diğer aktör de Hizbullah olmuştur. İsrail'in, 2006 yılında Lübnan'da savaştığı Hizbullah'ın Suriye'deki varlığı İsrail'i rahatsız etmiştir.

Şam yönetimine muhalif olanları da İsrail kendine yakın görmemiştir. İsrail muhaliflerin de Suriye'de hâkimiyet kurmasını istememiştir. Radikal gruplar doğrudan İsrail'i hedef alan söylemlerde bulunmasa da Suriye'de ve Ürdün'de oluşturacakları istikrarsızlık İsrail'i tehdit eden bir unsurdur. İsrail'in Suriye'de güçlenmesini istemediği bir diğer aktör Müslüman Kardeşler Hareketi olmuştur. Müslüman Kardeşler, özellikle Filistin konusundaki hassasiyetlerini dile getiren ve İsrail'e karşı eleştirel söylemler geliştiren bir siyasi gruptur (Salihi, 2022: 188). Siyasi aktörlerin yanı sıra Golan Tepeleri meselesi de İsrail'i doğrudan güvenlik çerçevesinde değerlendirdiği bir konu olmuştur. Suriye ve İsrail arasında ihtilafli bir konu olan Golan Tepeleri sınırlarında kimlerin örgütlendiği İsrail'i doğrudan ilgilendirmiştir. Bunun dışında, yine siyasi aktörlerden bağımsız olarak İsrail, Suriye politikalarını şekillendirirken mülteci konusunda da hassasiyet göstermiştir. Suriye'den İsrail'e göçün önlenmesi bu dönemde İsrail'in kırmızı çizgilerinden biri olmuştur.

İsrail'in Suriye krizi sonrası güvenlik politikalarına dair literatürde çeşitli analizler ve makaleler bulunmaktadır. Wilson Center'da (2015) konuşma yapan Michael Koplow, Yoram Peri ve Tamara Cofman Wittes gibi İsrail dış politikası uzmanları ekseriyetle İran ve İran ile bağlantılı grupların Suriye'de yürüttüğü faaliyetleri İsrail için güvenlik sorunu olarak işaret etmişlerdir. Agnieszka Bryc (2017) ise İsrail için Şam yönetimi dışındaki potansiyel tehditleri işaret etmiş ve İsrail'in bu tehditleri bertaraf etmesi için Türkiye, Suudi Arabistan ve Ürdün ile işbirliği yapması gerektiğini belirtmiştir. Seher Bulut (2018) çalışmasında, İsrail Devleti'nin Suriye krizi sürecinde güvenlik bağlamında belirlediği kırmızı çizgilerin üzerinde durmuş ve İsrail'in bölgesel bir istişare ile sorunları çözmek yerine kendi güvenlik önceliklerine göre aktif bir politika izlediğini ifade etmiştir. Pınar Özden Cankara (2021) da çalışmasında konuyu kapsamlı bir şekilde ele almış ve İsrail'in bu süreçte önce bekle-gör politikası izlediğini ama süreç içerisinde güvenlik önceliklerine göre Suriye'de daha aktif bir politikaya döndüğünü vakalar ile açıklamıştır.

İsrail'in tehdit algıları, kırmızı çizgileri ve güvenlik politikaları bağlamında yukarıdaki çalışmalardan faydalanmakla birlikte bu çalışmada iki husus farklı olarak ön plana çıkarılmaktadır. Bunlardan ilki İsrail Devleti'nin Şam yönetimi ile ilgili düşünceleridir. İsrail ve Suriye arasında geçmişe dayanan husumet ve Şam yönetiminin kitle imha silahı kullanma olasılığı İsrail için önemli bir güvenlik sorunu olarak görülmüştür. Bu anlamda, Şam yönetiminin zayıflaması ve üzerinde önemli bir

uluslararası baskının olması İsrail için önemli bir husustur. Çalışmada bu konu üzerinde Suriye iç savaşının İsrail'e sunduğu fırsatlar bağlamında detaylıca durulmuştur. Bu çalışmada altı çizilen bir diğer önemli husus ise İsrail'in sürecin başından bu yana pasif bir politika izlemediğidir. İsrail, Suriye iç savaşının ilk dönemlerinde bekle-gör olarak adlandırılan politikanın aksine aktif bir politika izleyerek güvenliğini sağlamaya çalışmıştır. Çalışmada, güvenliği konusunda en başından itibaren Suriye'de oluşturduğu kırmızı çizgilerinden hiçbirini esnetmeyen İsrail'in, tehdit tanımlamalarına göre süreç içerisinde güvenlik politikalarını nasıl şekillendirdiği üzerinde durulmuştur.

İsrail'in Suriye krizinde izlediği güvenlik politikalarının irdelendiği bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, Suriye'deki genel durum anlatılacaktır. Halk protestoları olarak başlayan olaylar iç savaşa dönüşmüştür. Ülkedeki mevcut durumun nedenleri arasında Suriye demografisi ve onun ürettiği çok parçalı bir yapının olması gösterilebilir. Bu çok parçalı yapıları temsil eden muhalif grupların bütünleşik bir şekilde Şam yönetimine karşı ortak hareket edememeleri bu mücadelenin de uzamasında ve çatışmanın müzminleşmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu bölümde 2011 yılında başlayan krizde rol alan aktörler ve sürece dair bilgiler verilmeye çalışılacaktır.

İkinci bölümde, Suriye krizinde İsrail'in güvenliğini etkileyen faktörler incelenecektir. Suriye'deki kriz İsrail'in güvenliğini tehdit ettiği gibi önemli fırsatlar da meydana getirmiştir. Krizin oluşturduğu önemli tehditlerden biri ise Suriye'nin elinde bulundurduğu kitle imha silahlarıdır. Bunların iki yönden olumsuz etkileri vardır. Birincisi, Rejimin tehlikeye girmesi durumunda Beşar Esad yönetiminin bu silahları son bir hamle olarak kullanma ihtimalinin olmasıdır. İkincisi, bu silahların ülkede faaliyet gösteren ve savaşın uzaması ile birlikte güçlenen devlet dışı aktörlerin (özellikle radikal grupların) eline geçme durumudur. Gerek Suriye'deki muhalif gruplara gerekse de Şam yönetimine dış aktörlerden yapılan yardımların niteliği de İsrail'in güvenliği için önem arz etmektedir. Özellikle iç savaşın seyrini etkileyebilecek stratejik silahların her iki grubun da eline geçmesi İsrail'in bölgedeki varlığına tehdit teşkil etmektedir. Ülkede yaşanan gelişmelerin "spill over effect" olarak ifade edilen, gelişmelerin doğurduğu etkilerin bölgeye yayılması durumunun bölgeye istikrarsızlık getireceği gibi İsrail'i de bu kaosu içine çekebilir. Yaklaşık olarak 100 binden fazla insanın ölümüne sebep olan iç savaş, aynı zamanda milyonlarca insanı mülteci konumuna getirmiştir. Suriye'deki süreç İsrail'in güvenliğini tehdit ettiği gibi aynı zamanda güvenliğine olumlu olarak da etki yapmaktadır. Yaşanan gelişmeler İsrail'in kuzey sınırındaki konvansiyonel gücün zayıflamasına sebep olmaktadır. Ayrıca Suriye rejiminin zayıflaması İsrail'in bölgedeki varlığına doğrudan tehdit olan İran, Suriye, Hizbullah direniş ekseninin¹ de güçlenmesi demektir. Şam yönetimi zayıfladıkça İran ve Hizbullah'ın bölgede daha etkin oldukları ve eksenin güçlendiği görülmektedir. Bunun dışında, Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Suriye'deki kimyasal silahların temizlenmesi ile ilgili anlaşmaya varmaları (Bowen, 2013), Suriye'deki kimyasal silah tehdidinin ortadan kaldırılmasına yönelik önemli bir adım olarak görülebilir. Bu bağlamda, çalışmanın ikinci bölümünde Suriye iç savaşı sürecinde yaşanan gelişmelerin İsrail güvenliğini nasıl etkilediği irdelenecektir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise İsrail'in Suriye'deki sürece yönelik uyguladığı güvenlik politikaları ele alınacaktır. İsrail, Suriye'deki mücadeleye açık bir şekilde sadece bir aktörden yana taraf olmamaktadır. İsrail'in güvenliğini tehdit eden ve iç savaşa taraf olan gruplar birbirleri ile yaptığı mücadelede güç kaybetmektedirler. Bu da İsrail'in bölgedeki konumunun güçlenmesini sağlamaktadır. Fakat diğer bir yandan Suriye'deki mücadeleye açık taraf olmamakla birlikte gelişmeleri yakından izlemektedir. İsrail, varlığına tehdit olacak gelişmelere "önleyici savaş" doktrini altında müdahale etmeyi de ihmal etmemektedir. Ayrıca Golan Tepelerindeki askeri yapısını da orada faaliyet gösteren gruplardan gelebilecek tehdiye karşı güçlendirmektedir. Bu süreçte uygulanan diğer önemli bir

¹ İkinci Lübnan Savaşı olarak adlandırılan 2006 İsrail-Lübnan Savaşı'nda İran ve Suriye Lübnan Hizbullah'ına destek vermiştir. Bu destek ile birlikte ortaya çıkan İsrail karşıtı cepheye "Direniş Eksenini" adı verilmiştir. Direniş eksenine dair detaylı bilgiler için bkz. (Mohammad, 2018)

politikada, stratejik öneme sahip Golan Tepeleri bölgesindeki Suriyeli sivillerin İsrail tarafından tedavi edilmeleri (Yaloon, 2013), İsrail'in imajını bölgede iyileştirmek adına önemli bir gelişmedir.

Çalışmada, birincil ve ikincil kaynaklardan faydalanılarak çalışmanın bölümlerini oluşturan veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler ışığında çalışmada, İsrail'in Suriye krizindeki tehdit tanımlamalarını belirlediği ve tehditleri bertaraf etmek için sürecin tamamında aktif bir dış politika izlediği iddia edilmektedir.

SURİYE KRİZİ ve KRİZ SÜRECİNDE YER ALAN AKTÖRLER

2010 yılının sonunda Tunus'ta başlayan ve daha sonra Mısır, Bahreyn, Yemen ve Libya gibi Orta Doğu bölgesindeki diğer ülkelere yayılan halk hareketleri, Mısır ve Libya'da yıllardır süren diktatörlük rejimlerinin yıkılmalarına sebep olmuştur. Kimi çevrelerce, ayaklanmaların yaşandığı ilk zamanlar yaklaşık kırk yıldır Baas Partisi ve Esad ailesi tarafından yönetilen Suriye'nin gelişmelerde etkilenmeyeceği düşünülmüştür. Bölgede yaşanan değişim süreci ile ilgili olarak Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad The Wall Street Journal (2011) gazetesine verdiği röportajda "Suriye'nin bir Tunus ya da Mısır olmadığını, Suriye'de zaten reformların yapıldığını, Mısır'daki halkın aksine ekonomik olarak daha zor şartlarda yaşayan Suriye halkının bu zorluklara rağmen ayaklanmalara kalkışmadığını" belirtmiştir. Suriye'de halk ayaklanmalarının beklenmemesinin en önemli sebepleri arasında Şam yönetiminin iktidara karşı daha önce çıkan ayaklanmaları başarılı bir şekilde bastırması, ülkede güçlü bir istihbarat ağının bulunması ve muhalefet gruplarının bölünmüş olması belirtilebilir (Hokayem, 2013: 13-14).

Şam yönetiminin tüm bu beklentilere rağmen, Şubat 2011'de Başkent Şam'da yaşanan protestolar ile Arap Ayaklanmaları rüzgârı Suriye'de esmeye başlamıştır. Fakat Suriye'de ayaklanmaların asıl çıkış noktası Mart 2011'de Deraa bölgesindeki protesto gösterileridir. Rejim aleyhine gerçekleştirilen bu protestolar yönetim tarafından sert bir şekilde bastırılmaya çalışılmış fakat tepkisel olarak protestolar daha başka bölgelere yayılmıştır. Nisan 2011'den itibaren ayaklanmaları bastırmak için Suriye ordusu iç güvenlik kuvvetlerine katılmıştır (Zisser, 2013: 167). Öte yandan, muhalefetin Suriye ordusunun sert politikalarına silahlı bir şekilde tepki vermesi ile şiddet daha da artmıştır. Dış ülkelerin desteğine rağmen muhalif grupların bir bütün olarak hareket edememeleri ve kimi zaman kendi aralarında mücadele etmeleri, Şam yönetimine İran'ın ve Hizbullah'ın personel ve lojistik olarak destek vermeleri gibi sebeplerden dolayı taraflar birbirlerine üstünlük sağlayamadıklarından protestolar zamanla bir iç savaşa evrimleşmiştir. 2011 yılında rejim yanlısı ve muhalif gruplar arasında bir "iç mesele" olarak başlayan Suriye krizi, daha sonra artan sivil insan kayıpları, insan hakları ihlalleri, sivil gruplara yönelik silahlı müdahaleler, bölgeye yayılan milyonlarca sığınmacının durumu gibi konular ile hem bölgesel hem de küresel bir boyut kazanmıştır (BBC, 2022). Suriye'de yaşanan bu kriz, bölgedeki tüm ülkeler gibi komşusu İsrail'i de etkilemiştir.

İç savaş öncesine dek İsrail sadece Şam yönetimini tehdit ve güvenlik sorunu olarak değerlendirenken iç savaş sonrası Suriye'de siyasi aktörler çeşitlenmiş ve İsrail'in güvenlik politikaları farklı boyutlar kazanmıştır. İsrail, Arap Ayaklanmaları sürecine temkinli yaklaşmıştır. Dönemin İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu 2011 yılında Knesset'te yaptığı konuşmada ayaklanmaların bölgede kaos yaratabileceğini ve daha despotik yönetimlerin bölge ülkelerinde hakimiyet kurabileceğini dile getirmiştir (Cankara, 2021: 5662-5663). ABD muhalifleri radikal ve ılımlılar şeklinde ayrıma gitse de İsrail muhalifleri ekseriyetle tehdit olarak değerlendirmiştir. Müslüman Kardeşler Hareketinin siyasi söylemlerine yakın bir siyaset izleyen Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) bunlardan biridir. ÖSO, demokrasi ve çoğulculuk söylemlerini kullanarak rejime karşı savaşmıştır. ÖSO dışında radikal muhalifler de Suriye'de önemli aktörler olarak bu süreçte öne çıkmışlardır. Bunlar, sözde Irak ve Şam İslam Devleti (DAEŞ) ve el-Kaide gibi radikaller ile ilintili gruplar olmuşlardır (Laub, 2017).

Suriye iç savaşı sürecinde hükümet yanlısı gruplar arasında en çok Lübnan Hizbullah'ı ön plana çıkıştır. Hizbullah, Lübnan ve İran arasındaki bağlantıyı sağlamak adına Suriye'de bu eksen

tamamlayacak bir iktidarın olmasını önemsemiştir. Bu anlamda, 2011 ayaklanmalarının bastırılması için Hizbullah İran'dan önce çağrıda bulunmuş ve süreçte rol almıştır. Asimetrik savaş tecrübesi yüksek olan Hizbullah, bu süreçte pek çok cephede radikal gruplara karşı savaşmıştır. Şii kimliğini taşıyan grupları Suriye yönetimine destek için sahada olması iç savaşa mezhepsel bir boyut kazandırmıştır. Bu duruma bir diğer örnek Şii'lerden oluşan Irak Haşdi Şabi milislerinin Suriye'de savaşmasıdır. Bu süreçte yaklaşık 25 bin milis Afganistan, Irak ve Yemen gibi ülkelerden gelerek Suriye'de görev yapmıştır (Laub, 2017). Devlet dışı örgütlerin yanı sıra Rusya, ABD, İran, Türkiye, Arabistan gibi devletler de bu süreçte Suriye iç savaşının bir parçası olmuşlardır. Aktörler dışında iç savaşın önemli bir boyutu da yerinden edilen insanlar meselesidir. Suriye'de geçen 11 yılda farklı kaynaklara göre sayılar değişse de milyonlarca insan iç ya da dış göçe maruz kalmıştır. Suriyeliler ekseriyetle Türkiye, Lübnan ve Ürdün'e göç etmişlerdir (BBC, 2022). Daha önce ifade edildiği üzere Suriye krizindeki gelişmelerin tamamı İsrail'in güvenlik politikalarına yansımıştır.

SURİYE KRİZİNDE İSRAİL'İN GÜVENLİĞİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Kurulduğu günden beri bekasını korumak durumunda tam bir güvenlik devleti olan İsrail için Suriye'de yaşanan iç savaş, tehditler içerdiği gibi aynı zamanda güvenliği için olumlu sonuçlar içeren fırsatlar da içermektedir. Çalışmanın bu bölümünde önce iç savaş sonrası Suriye'deki güç ilişkilerinin İsrail'e güvenlik tehditleri bağlamında yansımaları işlenecektir. Ardından iç savaş sonrası İsrail güvenliği için ortaya çıkan fırsatlar değerlendirilecektir.

Ortaya Çıkan Tehditler

Suriye ve İsrail devletleri arasında 1974 yılında imzalanan ateşkes antlaşmasından beri barış anlaşması imzalanmadığından teknik olarak savaş durumunda olan iki ülke ilişkileri “soğuk barış” durumundadır. Fakat 2011 yılından beri devam eden ve mücadele eden grupların birbirlerine yeterli üstünlük sağlayamamalarından dolayı çıkmaza giren Suriye'deki iç savaşın oluşturduğu belirsizlik durumu bu soğuk barışı tehdit eder niteliktedir (Thorleifsson, 2013). İsrail'in Suriye iç savaşında en çok endişelendiği konulardan biri Suriye'nin elinde bulundurduğu kitle imha silahlarıdır. Suriye Yönetimi Dışişleri Sözcüsü Jihad Makdissi'nin Suriye Televizyonu'na yaptığı açıklamada Suriye'nin elinde bulunan kitle imha silahları Suriye ordusunun kontrolünde bulunan yerlerde muhafaza edildiği, dışarıdan herhangi bir tehdit gelmediği sürece yönetim tarafından kullanılmayacağı bildirilmiştir (The Guardian, 2012). Bu açıklama nezdinde de düşünüldüğünde Suriye'ye yapılacak herhangi yabancı bir müdahalede bu silahların kullanılma ihtimali yüksektir. İsrail Devleti'nin varlığını birincil tehdit edecek diğer önemli durum ise iç savaşın gidişatında Devlet Başkanı Beşar Esad'ın bekasının tehlikeye girmesidir. Nükleer Yayılma konusunda önde gelen uzmanlardan Etel Solingen'e göre, Orta Doğu'daki Arap ülkelerinin birçoğunda yaygın bir şekilde kitle imha silahları (Kimyasal ve Biyolojik) bulunmaktadır. Bu silahların İsrail'e karşı kullanılmamasının en önemli nedeni İsrail'in üstün konvansiyonel gücünden ziyade elinde bulunduğu nükleer silah gücünün sağladığı caydırıcılıktır (Solvingen, 2007: 189-190). Fakat Esad Rejiminin sona yaklaşması durumunda bu silahların İsrail'e karşı kullanılmasına engel teşkil edecek caydırıcılık ne derece işlevsel olur, tartışılır. Çünkü, bilindiği üzere hayati tehlike içinde bulunan insan doğası gereği bulunduğu kötü durumdan kurtulmak için her yolu denemek isteyecektir. Başarısız olması durumunda bu onun sonunu getirecektir. Mayıs 2011'de Suriye'de en güçlü iş adamı konumunda bulunan ve aynı zamanda Devlet Başkanı Beşar Esad'ın kuzeni olan Rami Makhlouf, basın toplantısında yaptığı “Eğer burada istikrar olmaz ise İsrail'de de olmaz. Her şey olabilir. Suriye yönetimine istemediği şeyler yapması konusunda baskı yapılmamalıdır.” (Shadid, 2011) şeklindeki açıklama Suriye yönetiminin rejim güvenliğinin tehlikeye girmesi durumundaki göstereceği muhtemel tepkiye açıklık getirmektedir. Diğer bir tehdit durumu ise bu kitle imha silahlarının ve Suriye ordusu elinde bulunan ileri teknolojik silahların başta Hizbullah olmak üzere diğer devlet dışı aktörlerin eline geçme ihtimalidir. Suriye'deki iç savaş dengeleri düşünüldüğünde hangi tarafın diğerine üstünlük sağlayacağı belli olmadığından, bu silahların kontrolü radikal unsurları da kapsayan muhalif grupların eline de geçebilir. İsrail Savunma Bakanı Moshe Ya'alon'ın “İsrail'in kırmızı çizgileri içerisinde” tanımladığı bu durum

İsrail'in varlığı için başka bir ciddi tehdit oluşturmaktadır (Zitun, 2013). Bu çerçevede, hem Suriye yönetimine özellikle en büyük silah tedarikçileri olan Rusya ve İran'dan sağlanan silah arzını hem de muhalif güçlere özellikle Türkiye ve Suudi Arabistan üzerinden sağlanan silah yardımını dikkatlice izlemektedir. Örneğin, Suriye ile Rusya arasında yapılan silah anlaşmasına göre S-300² füze sistemlerinin Suriye'ye satılmasına kesinlikle karşı olan İsrail yönetimi, böyle bir satışın gerçekleşmesi durumunda füzelerin Suriye topraklarını yerleşmesini engellemek için kesinlikle her yolun deneneceğini belirtmiştir (Independent, 2018).

Diğer bir tehdit unsuru taşıyan mesele de Suriye'deki mücadelenin "spill over effect" etkisi ile tüm bölgeye yayılması sadece İsrail'in güvenliğini etkilememekte aynı zamanda bölgenin de istikrarsızlaşmasına sebep olabilir. Mezhepsel kimliğin ön plana çıktığı iç savaşın bölgeye yayılması ile Suriye'deki kaotik durumun benzeri Orta Doğu bölgesinde görülebilir. Bir başka durumda iç savaşın koşullarında meydana gelen mülteci krizidir. İç savaşta yüz binden fazla insan hayatını kaybetmişken tahminlere göre milyonlarca Suriyeli de evlerinden ayrılmak zorunda kalmıştır. BM verilerine göre ülke içinde yer değiştirmek zorunda kalan ve düzensiz göçmen statüsünde olanlar dışında mülteci statüsünü talep eden Suriyeli sayısı beş milyonun üzerindedir (Data UNCR, 2022). Suriye'deki Filistinlilerin, Filistin/İsrail'deki akrabalarının yanına göç etmek istemeleri İsrail'in istemediği bir durum olmuştur (Bulut, 2018: 532). Bu durum bölgeyi istikrarsızlaştırdığından aynı zamanda İsrail'i de hem güvenlik hem de sosyal ekonomik anlamda olumsuz etkileme olasılığı bulunmaktadır.

İsrail sadece nükleer silahlar bağlamında değil pek çok açıdan İran, Suriye ve Hizbullah eksenini bir tehdit olarak algılamaktadır. Dönemin İsrail Devlet Başkanı Şimon Peres yaptığı açıklamada İsrail'in bıçaklarla, tanklarla ve füzelerle mücadeleye hazır olması gerektiğini ifade etmiştir. Burada Hizbullah gibi asimetrik savaş taktiklerini kullanan örgütlere karşı bıçak aforizması kullanılmıştır. İsrail, 2006 yılında Lübnan/Hizbullah ile yaptığı savaşta Hizbullah'ın asimetrik savaş yöntemleri nedeniyle başarı gösterememiştir (Özden, 2022). Öte yandan İran, Suriye ve Hizbullah arasındaki dengelerde de iç savaş sonrası değişimler yaşanmıştır. Hafız el-Esad döneminde Suriye, İran'ın partneri ve Hizbullah'ın patronu gibi bir ilişki geliştirirken iç savaş sonrası Şam yönetimi İran'ın uydusu ve Hizbullah'ın partneri olarak algılanmıştır (Bryc, 2017: 88). Bu ifadeler her ne kadar keskin olsa da daha ılımlı bir lider gibi görünen Beşar Esad'ın eski gücünü kaybettiği ve Suriye'de İran ve Hizbullah varlığının güçlendiğini ifade etmek için anlamlıdır. İç savaş devam ederken Suriye yönetiminin İran ve Hizbullah'a bağımlılığı artarken İsrail'in bu gruplara karşı tehdit algısı da artmıştır. (Bulut, 2018: 534).

İsrail'in 1967 yılında işgal ve 1981 yılında ilhak ettiği Golan Tepeleri güvenliği meselesi de İsrail için başka bir boyut ile yine gündeme gelmiştir. İsrail, Golan Tepelerini özellikle su kaynakları nedeniyle önemsemektedir (Bağ, 2020). Golan tepeleri statüsü ile ilgili Suriye ve İsrail arasında pek çok görüşme yapılsa da bir sonuç alınamamıştır. Suriye iç savaşı sürecinde Golan Tepeleri meselesi yeniden gündeme gelmiştir. Beşar Esad, Hizbullah'ın yayın kanalı al-Manar'a yaptığı açıklamada Suriye halkının Golan Tepelerini geri alma konusunda kendisine çok baskı yaptığını dile getirmiştir. Buna karşın dönemin İsrail Genelkurmay Başkanı Beni Gantz bu açıklama nedeniyle Cumhurbaşkanı Esad'ı uyarmıştır (Cankara, 2021: 5670). İsrail, Golan Tepeleri sınırlarında herhangi bir grubun askeri olarak örgütlenmesine karşı çıkmış ve yeri geldiğinde Golan Tepelerinden Suriye topraklarına saldırıda bulunmuştur (Özden, 2022). Görüldüğü üzere, Suriye krizi İsrail'in güvenliğini tehdit edici doğrudan veya dolaylı pek çok unsur içermiştir. Buna karşın, kriz tehditler kadar da İsrail için önemli fırsatlar sunmuştur.

Krizin Oluşturduğu Fırsatlar

Suriye'deki iç savaşın meydana getirdiği belirsizlik, İsrail'in güvenliğine olumlu yönde katkı sağlamakta ve fırsatlar oluşturmaktadır. İlk olarak söyleyebileceğimiz önemli gelişme, ülkenin kuzey

² S-300, Hava savunmasında kullanılan yaklaşık olarak 200 km menziline sahip füze sistemleridir.

sınırındaki konvansiyonel tehdidin azalmasıdır. Kuzey sınırında üç önemli tehdit olarak gördüğü düzenli ordu Suriye ordusu, asimetrik güç olarak Hizbullah ve muhalif gruplar içerisinde yer alan el-Kaide bağlantılı gruplardır. Bu gruplar 2011 yılından itibaren devam eden iç savaşta yer aldıklarından girdikleri çatışmalarda gerek materyal gerekse insan gücü olarak ciddi kayıplar vermektedirler. Her ne kadar İsrail aynı zamanda çatışmaya giren bu grupların “taktik darwinizm”³ etkisi ile daha güçlü çıkacağından endişe etse de özellikle daha önce İsrail savunma kuvvetleri ile sıcak çatışmaya girmiş Suriye ordusu ve Hizbullah güçlerinin iç savaşta mücadele eden galip çıksalar bile toparlaması zaman alacaktır. İngiltere tabanlı “The Observatory for Human Rights”ın verilerine göre⁴ 162,402 kişinin iç savaşta hayatını kaybettiği ve bunun 37,685’ini Suriye ordusunda görev yapan subay ve askerlerden oluşturduğu belirtilmiştir. 2314 kişilik kayıp ise Suriye ordusundan muhalif güçlere katılan personelden oluşmaktadır (CBC News, 2014). Hizbullah’ın ise binden fazla milisi Şam yönetimine destek vermek amacıyla Suriye’de bulunmakla birlikte onlar da önemli kayıplar vermişlerdir (Bulut, 2018: 536).

Suriye’de süren savaş sadece Suriye ordusuna değil ekonomik olarak hem Suriye’ye hem de “Direniş Ekseni” olarak adlandırılan grubun bölgedeki konumunu da zayıflatmaktadır. Nükleer Programdan dolayı ağır yaptırımlar⁵ altında bulunan İran’ın Suriye yönetimine verdiği destek İran ekonomisini zorlamaktadır. Aynı şekilde Suriye’nin ekonomisi özellikle savaşın vermiş olduğu ağır maliyetten ötürü kötüye giderken, ayrıca hem Arap Birliği’nin içinde yer alan bazı ülkelerden, hem de Avrupa Birliği (AB), Türkiye ve ABD’nin içinde bulunduğu Batılı devletlerin Suriye rejimine uyguladıkları ekonomik yaptırımlar da Suriye’nin ekonomisini olumsuz etkilemektedir. Savaşın sonlanması durumunda, Suriye’nin yeniden yapılanma süreci de maliyetli zorlu bir süreç olacaktır. Bu durumda Esad Devlet Başkanı kalsa bile İsrail için eskisi kadar büyük bir tehdit teşkil etmeyecektir.

İsrail’in güvenliğine avantaj sağlayacak bir diğer önemli gelişme ise Suriye’nin elinde bulundurduğu kimyasal silahların uluslararası toplumun dikkatini çekmesidir. 21 Ağustos 2013 tarihinde Suriye’nin Guta bölgesinde yer alan çatışmalarda kimyasal silah kullanılması neticesinde yaklaşık 1400 kişi yaşamını yitirmiştir (BBC, 2013). Kimyasal silahı Suriye yönetiminin mi yoksa muhalif grubun mu kullandığı netlik kazanmamakla birlikte Birleşmiş Milletler’in 12 Aralık 2013 tarihinde yayınlanan son raporuna göre Suriye’deki saldırılarda kimyasal silah kullanıldığı doğrulanmıştır (BBC, 2014). Bu saldırı sonunda Suriye’nin ordusuna ait stoklarında bulunan kimyasal silahlar uluslararası toplumun gündemine gelmiştir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi daimi üyeleri Rusya ve ABD’nin kimyasal silahlarının tespiti ve temizlenmesi konusunda anlaşmaya varmaları, Suriye rejimine destek veren İran tarafından da olumlu⁶ karşılanmıştır (Fitzpatrick, 2013). Tarafların Suriye’deki krizde kimyasal silahların yok edilmesi konusunda anlaşmaya varmaları üzerine 27 Eylül 2013 tarihinde Güvenlik Konseyi’nden 2118 sayılı karar çıkmıştır. Bu karar uyarınca, “21 Ağustos 2013 tarihinde Suriye topraklarında yapılan kimyasal silah saldırısı kınanmış, Suriye Devleti’nin, kimyasal silah geliştirmesi, üretmesi, stoklarında tutması ve bu silahların başka devlet ve devlet dışı aktörlere verilmesi yasaklanırken Suriye’de mücadele eden hiçbir grubun kimyasal silah geliştirememesi, elinde tutmaması ve kullanmaması vurgulanmıştır. Suriye’deki kimyasal silahların temizlenmesi ile ilgili OPCW (Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü) görevlendirilmiş ve Suriye yönetiminin bu örgüt ile tam kapsamlı bir şekilde işbirliği yapması gerektiği belirtilmiştir. Bu önergelerin yerine getirilmemesi durumunda Birleşmiş Milletler Anlaşmasının 7. maddesi kapsamında Güvenlik Konseyi’nin askeri güç kullanımı dâhil çeşitli yaptırımları uygulayacağı belirtilmiştir” (UN Resolution 2118, 2013). OPCW’nin

³ Taktik darwinizme göre savaş, az sayıda iyi askeri eler ve bu hayatta kalan askerler savaş sonunda daha iyi asker ve komutan olurlar. Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. (Raanan, 2013).

⁴ 18.03.2011 – 31.03.2014 tarihleri arasındaki verilerdir. Birleşmiş Milletler Ocak 2014’ten sonra Suriye iç savaşına dair insan kayıplarının sayısını tutmamıştır.

⁵ P5+1 ile imzalanan Geçici Anlaşma’da İran’ın anlaşmaya uyması ile birlikte yaptırımların hafifletileceği belirtilse de yine de yaptırımların tamamı kaldırılmış değildir.

⁶ İran’ın Suriye’deki kimyasal silahların yok edilmesine destek vermesinin sebebi, Irak-İran Savaşı’nda Irak tarafından İran’a karşı kimyasal silah kullanmasının yapmış olduğu etkidir. Bkz. (Fitzpatrick, 2013)

20 Mayıs 2014 tarihli duyurusunda, Suriye ordusunun stoklarında bulunan isopropanal⁷ maddesinin tamamının yok edildiği belirtilirken, ülkedeki kimyasal silahlardan % 92’5’inin imha edildiği ifade edilmiştir (Reliefweb, 2014).

İsrail Devleti ile kırk yıldan beri teknik olarak savaş halinde bulunan Suriye’nin elinde bulundurduğu bu silahların tamamının imha edilmesi, muhakkak ki, İsrail’in güvenliği için olumlu bir gelişmedir. Ayrıca kimyasal silahların temizlenmesi bölgesel silahsızlanma yolunda önemli bir adımdır. Kimyasal silahların kullanılmasını ve yayılmasını önlemek amacıyla, bu tür silahların üretimini, kullanımını stoklanmasını yasaklayan Kimyasal Silahlar Sözleşmesi 1993 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun kabulünden sonra imzalanmaya başlanmıştır. Orta Doğu bölgesinde anlaşmayı imzalamayan devletlerden Suriye 14 Eylül 2013 tarihinde anlaşmayı imzalamış bir ay sonra da anlaşmayı onaylamıştır. Bölgede yer alıp anlaşmaya taraf olmayan iki devletten İsrail 1993 yılında anlaşmayı imzalamış fakat halen onaylamamıştır. Anlaşmaya taraf olmayan bir diğer devlet olan Mısır ise anlaşmayı hiç imzalamamıştır. Bu gelişmeler ışığında anlaşmanın onaylanması İsrail’de resmi olmayan şekilde tartışılmaya başlanmıştır. Eğer İsrail de bu anlaşmayı onaylar ise Mısır bölgede yalnızlaşacaktır. Ayrıca Orta Doğu’da daha evvel İsrail’inde yaşadığı kitle imha silahlarından arındırılmış bölgenin oluşturulması yolunda Suriye’deki kimyasal silahların temizlenmesi önemli bir gelişmedir (Fitzpatrick, 2013).

Uluslararası toplumun Orta Doğu bölgesinde Suriye’deki iç savaşa dikkat vermesiyle İsrail’in bölgedeki durumu ve Arap-İsrail mücadelesi büyük ölçüde gündemden düşmüştür. Özellikle Körfez ülkeleri için bu süreçten sonra “öteki” İsrail değil İran olmuştur. İran liderliğinde direniş eksenini olarak adlandırılan bloğun Suriye’de atakta kalması özellikle Körfez ülkelerini rahatsız etmiştir. Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn ve Sudan gibi ülkeler bu süreçte İsrail ile ikili anlaşmalara imza atmışlardır. İbrahim Anlaşmaları ile zirveye taşınan ikili ilişkiler, İsrail’in kimi Arap ülkeleri ile ilişkilerini normalleştirmeye ve Filistinli muhalifleri yalnızlaştırmaya yol açmıştır (Salihi, 2022). Görüldüğü üzere Suriye krizi İsrail’e sadece yeni tehditler değil ama aynı zamanda yeni fırsatlar da sunmuştur. Çalışmanın bir sonraki bölümünde İsrail Devleti’nin bölgedeki konumunu etkileyecek olan tehdit ve fırsatları yönetebilmek için ne gibi güvenlik politikaları uyguladığı incelenecektir.

SURİYE KRİZİNDE İSRAİL’İN GÜVENLİK POLİTİKALARI

Arap Ayaklanmalarının Suriye’de ortaya çıkmasından itibaren ülke içerisinde rejim yanlısı ve muhalif gruplar olarak bölünme yaşanırken, bölgesel düzeyde de bu kamplaşma görülmektedir. Türkiye, Suudi Arabistan gibi ülkeler muhalefet gruplarını destekler iken İran ve Hizbullah rejime destek sağlamaktadır. Bölgede yer alan bölgesel güç adayları ülkelerden İsrail ise bir nevi “bloodletting”⁸ stratejisi izlemektedir. Bu strateji iki rakip gücün birbirleri ile mücadeleye girmesidir. Bu mücadelenin bir yıpratma savaşına dönüşmesi ile iki rakip güç birbirlerine üstünlük çabalamak amacıyla zayıf düşmektedirler. Bu süreç içerisinde “bloodletter” yani mücadele eden iki güce de rakip olan güç, bu yıpratıcı savaştan kendisini uzak tutarak güç toplamaya çalışır. Bunun en güzel örneği, İkinci Dünya Savaşı’nda ABD tarafından izlenen politikadır. Nazi Almanya’sının Sovyet Rusya ile savaşa girmesi her iki tarafı da zayıflatmış, bu süre zarfında ABD savaşa girmeyerek güç toplamıştır (Mearsheimer, 2001: 154-155). Suriye’de savaşan gruplar birbirleri ile mücadele içinde olsalar da ajandalarına bakıldığında genel olarak İsrail Devleti’yle husumet içinde olduklarını söyleyebiliriz. Suriye’deki yıpratma savaşında taraf olan bu grupların çatışmaları güç kaybetmelerine sebep olmaktadır. İsrail Savunma Bakanı Moshe Yaalon, bu konu ile ilgili olarak “İsrail’in Suriye’deki krize ‘kırmızı çizgileri’ geçilmediği takdirde müdahale etmeyeceğini” belirtmiştir (Zitun, 2013). Bu bağlamda, İsrail iç savaştaki mücadeleye taraf olmamakla birlikte gelişmeleri dikkatlice izlemektedir. Güvenliğini tehdit edecek bir güç dengesi

⁷ İsoopropanal, sarin gazı yapımında kullanılan etken maddedir.

⁸ Saldırgan realizmin kurucusu John Mearsheimer tarafından dile getirilen bu strateji, büyük güçlerin güçler dengesindeki pozisyonunu lehine çevirmek için uyguladığı stratejilerdendir. İsrail büyük güç olmamakla birlikte güçler dengesinin işlediği ve herhangi bir bölgesel gücün yer almadığı Orta Doğu bölgesinde bölgesel güç adayları olan bir ülkedir.

değişikliğinde müdahale etmekten kaçınmamaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere Suriye ordusunun elinde bulunan ileri teknolojik silah sistemlerinin Hizbullah'a geçmesi İsrail'in güvenliğini doğrudan tehdit edecek nitelikte bir gelişme olacaktır. Askeri güvenlik uzmanı Dr. Can Kasapoğlu'na göre özellikle Suriye ordusunun elinde bulunan SA 6 ve SA 11 orta menzilli hava savunma sistemleri, SA 18 MANPADS⁹ tipi savunma sistemleri ile Scud B, Scud D ve SS 21 tipi kısa menzilli taktik balistik füzelerinin Hizbullah'a transferi İsrail tarafından kabul edilemez durumdadır (Kasapoğlu, 2014). Çünkü bu silahların Hizbullah'ın eline geçmesi durumunda İsrail ile çoğunlukla düşük yoğunlukta olan çatışmalar farklı bir boyut kazanacaktır. Nitekim bu tür gelişmeleri önlemek için İsrail defalarca Suriye topraklarındaki askeri hedeflere hava saldırıları düzenlemektedir.

İsrail'in diğer bir güvenlik uygulaması da Suriye İsrail sınırında stratejik öneme sahip Golan Tepelerindeki konumunu güçlendirmesidir. 1967 Savaşı ile işgal ettiği ve 1981 yılında ilhak ettiği Golan Tepelerinde statükocu bir politika izleyen İsrail için bu tepelerin önemi kısaca Jaruselam Institute for Strategy and Security başkanı Efraim Inbar şöyle ifade etmiştir; Karadan yapılacak bir saldırıya karşı Golan Tepeleri İsrail için savunulabilir sınırlar sağlamaktadır, İsrail'in Kuzeyi Golan Tepelerinin direk menzili içerisinde yer almaktadır ve İsrail Devleti'nin ana su kaynağıdır (Inbar, 2019). Dönemin İsrail Başbakanı Netanyahu 2016 yılında Bakanlar Kurulu'nu Golan Tepelerinde toplayarak tüm dünyaya Golan Tepelerini İsrail toprakları olarak tanımaya davet etmiştir. Bu davete, 2019 yılında dönemin ABD Devlet Başkanı Donald Trump İsrail'in bu topraklardaki egemenliklerini tanıdıklarını açıklayarak karşılık vermiştir (Bağ, 2020). İsrail yönetimi, bu süreçte Golan Tepeleri konusundaki hassasiyetlerini ve bu konuda geri adım atmayacaklarını her durumda göstermiştir.

Özellikle el-Kaide yanlısı örgütlerin yoğun faaliyetler içerisinde olduğu sınır bölgesinde İsrail Golan Tepelerindeki hem mevcut durumunu korumak hem de Suriye'de iç savaşta gruplardan gelebilecek herhangi bir saldırıya karşı sınırdaki güvenliği sağlamak ve istikrar oluşturmak adına "Bashan" adlı askeri birliğini Golan Tepelerine konuşlandırmıştır (Lappin, 2014). İsrail Savunma Kuvvetleri'nin Kuzey Ordusuna bağlı faaliyet gösteren Bashan askeri birliği istihbarat faaliyetleri için yüksek teknolojik komuta kontrol sistemleri ile donatılmış bir birliktir. Bu değişiklik ile İsrail her türlü senaryoya karşı hazır olmak istediğini göstermektedir. Ayrıca İsrail, Golan Tepelerinde yer alan ve İsrail Suriye sınırını ayıran tel örgü duvarını gelebilecek füze saldırılarına karşı güçlendirmiştir. Tel Örgü duvarına erken uyarı sistemleri ve harekete duyarlı sensörler takılmıştır. İsrail Devleti, Suriye iç savaşının başladığı günden itibaren 57,5 milyon dolardan fazla para, sınırdaki tel örgü duvarının geliştirilmesi için harcamıştır (Eglish & Sly, 2014). Savunma bloğunu güçlendirmek için Suriye sınırına yakın bölgelere orta menzilli füzelere karşı Patriot füze bataryalarını ve kısa menzilli füzelere müdahale edebilen füze savunma sistemi olan "Iron Dome" füze bataryalarından yerleştiren İsrail Ordusu, gelebilecek herhangi bir kimyasal saldırıya karşı da vatandaşlarına gaz maskeleri dağıtmıştır (CNBC, 2019).

İsrail'i kuzey sınırında yoğun önlem almaya iten bir diğer önemli gelişme de Suriye İsrail sınırında bulunan Birleşmiş Milletler Barış Gücü UNDOF'da yaşananlardır. 30 Mayıs 1974 tarihinde İsrail ve Suriye devletlerinin yaptığı antlaşma uyarınca, çatışmayı kontrol altına almak, ateşkes tarafların uyduğunu denetlemek için bölgeye UNDOF adı altında Birleşmiş Milletler Barış Gücü yerleştirilmiştir. Birleşmiş Milletler üyesi ülkelerin askeri personelinden oluşan Barış Gücü, Suriye iç savaşının oluşturduğu iç karışıklıkta BM personeline yönelik ateş açılması, personelin kaçırılması, ekipmanların çalınması gibi güvenlik sorunları ile karşı karşıya kalmıştır. İstikrarsız ortamın devam etmesi neticesinde Mart 2013'te Barış Gücüne askeri personel temin eden ülkelere önce Hırvatistan bölgeden ayrılma kararı almış daha sonra Haziran 2013'te de en çok personel veren ülke Avusturya personelini çekme kararı vermiştir (UNDOF, 2014). Bu gelişmeler İsrail'i bölgedeki kontrolü sağlaması için sınırdaki pozisyonunu güçlendirmeye itmiştir.

⁹ MANPADS (Man-portable air-defense systems) omuzdan atılan hava savunma sistemleridir.

Suriye'deki iç savaşın oluşturduğu anarşik ortamda İsrail'in uyguladığı diğer bir uygulama da Suriye sınırında bulunan komşu yerleşim yerlerindeki Suriyeli sivillere yönelik insani yardım politikasıdır. Uygulanan insani yardım ile ilgili akıllarda pek çok soru işareti olsa da¹⁰ bölgedeki "kötü" şöhretini iyileştirmek için İsrail adına önemli bir adımdır. Açık kapı diplomasisi her ne kadar İsrail uygulaması da iç savaştan zarar gören sınırdaki sivil halka temel gıda maddeleri, su ve ilk yardım malzemeleri gibi çeşitli yardımlar yapıldığı Savunma Bakanı Moshe Yaalon tarafından ifade edilmiştir. Ayrıca sınırda sahra hastanesinin kurulduğu ve burada İsraili doktorlar tarafından yaralıların tedavi edildiği belirtilmiştir (Yaalon, 2013). Özellikle yaralı sivil insanların tedavisinde yardım psikolojisi, yardım edene karşı minnet duyulması gibi duygular bölge insanının kalplerini ve zihinlerini olumlu yönde etkilemek için insan psikolojisinde unutulması güç duygulardır. İç savaşta yaralanan ve İsrail tarafından tedavi edilen Suriyelilerin bu süreçte İsrail'in sağladığı insani yardım faaliyetlerinden dolayı İsrail'e yönelik minnettarlık ifadelerine rastlamak mümkündür (Karshner, 2014). Bu tür kamu diplomasisi faaliyetleri İsrail'e uzun vadede olumlu etki yaratacağı ifade edilmektedir.

Suriye'de 2016 yılından itibaren güç dengelerinin değişmesiyle birlikte İsrail'in de Suriye politikaları değişmiştir. Değişimin başlangıcı 2015 yılına dayanmaktadır. Bir yandan ABD önderliğinde koalisyon güçlerinin DAES ile mücadelesi ve diğer yandan Rusya'nın Suriye yönetimine verdiği destek değişimde etkili olmuştur. Suriye yönetimi 2016 yılına gelindiğinde Suriye'nin önemli kentlerinden biri olan Halep'i kontrol altına almıştır (Erkmen, 2021). Bu gelişmelerin ardından İsrail'in kırmızı çizgilerindeki önceliklerde değişimler yaşanmıştır. Buna göre, Esad'ın eski gücüne kavuşup İsrail'e meydan okumaması, İran ve Hizbullah'ın askeri olarak Suriye'de varlıklarını pekiştirmemeleri ve Rusya'nın Suriye'ye sağladığı hava savunma sistemlerinin aktif hale gelmemesi böylece İsrail'in caydırıcılığının kaybolmaması Suriye'de İsrail'in öncelikleri olmuştur.

İsrail'in 2017 sonrası Suriye'de izlediği politika sıfır tolerans ve nokta operasyonlar ile misilleme politikaları olarak çerçevelendirilmektedir (Bulut, 2018: 535). Bu durum en çok İran ve Hizbullah güçlerine karşı gerçekleştirilen operasyonlarda görülmektedir. Dönemin İsrail Başbakanı Netanyahu 2017 yılında yapılan operasyonları kabul etmekle birlikte Suriye'yi İran'ın askeri üssüne dönüştürmekle suçlamıştır (Cankara, 2021: 5672). Itamar Rabinovich yazısında, İran'ın hem Suriye'de askeri kapasitesini inşa ettiğini hem de Hizbullah'ı ayrıca silahlandırdığını iddia etmiştir (Rabinovich, 2022). Bununla birlikte, Hizbullah bu süreçte Suriye'deki güçlerini Suriye'nin farklı noktalarına kaydırmış ve İsrail'in tehdit algısını artırmıştır (Özden, 2022). İsrail, İran ve Hizbullah'a karşı nokta operasyonlar yaparak ve iddialara göre muhalifleri destekleyerek tehditleri bertaraf etmek istemiştir. İran, Mart 2022 yılında Suriye'de öldürülen iki Devrim Muhafızı asker nedeniyle İsrail'i suçlamıştır (Mehdi, 2022). Ocak 2019'da ise İsrail Şam Havalimanı'nda İran'a ait olduğu iddia edilen silah deposunu bombalamıştır (Cankara, 2021: 5672). İsrail'in, Hizbullah ve İran'a ait hedeflere saldırması dışında Suriye'de muhaliflerle kurduğu ilişkiler gündeme taşınmıştır. İsrail bu iddiayı kabul etmemekle birlikte İran, Hizbullah ve Suriye, İsrail'in kendilerine karşı muhalifleri desteklediğini iddia etmiştir. Bununla birlikte, pek çok Batılı ülke tarafından terör örgütü olarak kabul edilen el-Nusra örgütüne de destek vermekle İsrail Devleti itham edilmiştir (Bulut, 2018: 542).

İsrail'in Suriye'de güvenlik politikalarını daha başarılı yürütebilmesi için Suriye hava sahasında özgürce faaliyet göstermesi oldukça önemlidir. Suriye'nin bu konuda İsrail'i engelleyebilecek hava savunma sistemi bulunmuyordu ve Suriye Rusya'dan S-300 savunma sistemini temin ederek bunu gerçekleştirebilirdi. Ancak, yakın döneme dek Rusya, İsrail'in bu konudaki önceliğine hassasiyetle yaklaşmıştır. Böylelikle, bu süreçte İsrail Suriye topraklarında belirlediği hedeflere yönelik hava saldırılarını rahatlıkla gerçekleştirebiliyordu. Ancak İsrail'in Rusya'nın Ukrayna saldırısını kınaması üzerine Rusya'nın bu konudaki tavrının değiştiği söylenebilir. Örneğin, Temmuz 2022'de Rusya, Suriye semalarında hareket eden İsrail jetlerine karşı uçaksavar kullanmıştır (Zvulun, 2002). Bununla birlikte,

¹⁰ İsrail'in sadece insani yardım yapmadığı, İsrail'in çıkarları doğrultusunda yerel silahlı örgütlere yardım edildiği iddialar arasındadır. Bkz. (Erkmen, 2021).

her ne kadar Ukrayna krizi sonrası Rusya İsrail ilişkilerinde Suriye konusunda gerileme yaşandığı görülsede İsrail Savunma Bakanı Benny Gantz, hem ABD hem de Rusya ile Suriye konusunda istişare ederek hareket ettiklerini ifade etmiştir (Al-Monitor, 2022).

SONUÇ

Tunus'ta başlayan ve daha sonra Orta Doğu bölgesine yayılan halk protestoları 2011 yılında Suriye'de görülmüştür. İktidara karşı gelişen halk ayaklanmaları Şam yönetiminin sert müdahalesi ile karşılaşmış ve daha sonra tepkisel olarak tüm ülkeye yayılmıştır. Protesto göstericileri ile Suriye yönetimi arasındaki mücadele zamanla muhalif grupların silahlanmaları ile birlikte, tarafların birbirlerine üstünlük sağlayamamalarından dolayı yıpratma savaşına dönüşmüştür. Suriye'de 2011 yılında başlayan ve halen devam etmekte olan bu gelişmelerin İsrail güvenlik politikalarına etkisi çalışmanın temel sorunsalını oluşturmuştur.

İsrail'in güvenliği bağlamında iç savaş ile birlikte hem Suriye'deki aktörlerin çeşitlenmesi hem de Golan Tepelerinin güvenliği ve göç meselesi gibi konular gündeme gelmiştir. Bu gelişmeler ışığında İsrail'in güvenlik politikalarını yeniden şekillendirmesi gerektirmiştir. Suriye krizinde pek çok bölgesel ve küresel aktörün sürece dâhil olmasıyla birlikte İsrail güvenlik parametreleri çerçevesinde tehditlerini ve fırsatlarını yeniden gözden geçirmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde İsrail için Suriye krizinin fırsatlar ve tehditler çerçevesinde ne anlam ifade ettiği değerlendirilmiştir. Konuya dair çalışmalarda yeni tehditlere odaklanılırken krizin sunduğu fırsatlar göz ardı edilebildiği görülmüştür. Kriz sonrası Suriye yönetimi önemli bir güç kaybı yaşamıştır. Suriye ve İsrail arasında 1948 yılından itibaren dört defa savaş yaşandığı hesaba katıldığında Suriye yönetiminin güç kaybetmesinin İsrail için istenmeyen bir sonuç olduğunu söylemek güçtür. Bir diğer önemli fırsat da İsrail'in Suriye tarafından kitle imha silahları ile saldırıya uğrama ihtimalinin azalmasıdır. Suriye'nin elinde bulundurduğu kimyasal silahların uluslararası toplumun gözetiminde yok edilmesi İsrail güvenliğini tehdit eden bir başka unsurun bertaraf edilmesi demektir. Suriye'de yerel grupların birbirini yıpratması yine İsrail'in isteyeceği bir sonuçtur. Zira bu süreçte Suriye'deki çatışmaların müzminleşmesi çatışmanın taraflarına zarar vermiştir. Bu sürecin sonunda Suriye'de Filistin meselesine hassas bir hükümetin kurulma olasılığı da oldukça azalmıştır. Son olarak, Suriye'deki çatışmalarda İran'ın saldırgan tutumu daha da görünür olmuştur. Çalışmada, bu süreçte kimi Arap ülkeleri için İran tehdidine karşı İsrail'in daha makul bir ülke olarak görülmesi Suriye krizine bağlı bir gelişme olarak görülmüş ve krizin İsrail'e sunduğu fırsatlar çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Kriz İsrail'e fırsatlar sunduğu gibi yeni tehditleri de beraberinde getirmiştir. İran, Suriye ve Lübnan Hizbullah'ının oluşturduğu "direnış eksenini" bu süreçte ayakta kalabilmiştir. İsrail karşıtlığı söylemleriyle siyaset üreten bu eksenin Suriye'de varlığını güçlendirmesi muhakkak ki İsrail'in istemeyeceği bir durum olmuştur. Çalışmada İsrail'in bu konudaki kaygıları; söylemleri ve izlediği politikalar çerçevesinde aktarılmaya çalışılmıştır. Golan Tepelerinin güvenliği de yine İsrail için bu süreçte önem arz etmiştir. Golan Tepelerine olası bir göç dalgası, tepelerin sınırında devlet dışı silahlı örgütlerin konuşlanması İsrail'de kaygı uyandırmıştır. Son olarak yeni tehditler bağlamında Suriye'den İsrail'e olası bir göç dalgasının doğuracağı sonuçlar İsrail'i tedirgin etmiştir.

Tüm bu fırsatlar ve tehditler çerçevesinde kriz sürecinde aktif bir politika izleyen İsrail, Suriye politikasında "kırmızı çizgiler" oluşturmuştur. Tehditleri ve fırsatları dikkate alarak kırmızı çizgileri çerçevesinde bölgesel ve küresel aktörler ile ilişkilerini geliştirmiştir. Bir başka ifade ile İsrail bu süreçte sessizce beklememiş ya da bekle-gör politikası izlememiştir. İsrail'in Suriye politikasını bu anlamda iki döneme ayırmak yanlış olmayacaktır. İsrail 2016 yılına dek tarafların birbirini yıpratmasını bir fırsat olarak görmüştür. Bu yıllarda Golan Tepelerinin güvenliği konusunda İsrail'in aktif bir politika izlediği çalışmada aktarılmıştır. Suriye sınırında Esad yönetiminin zayıflamasından oluşan otorite boşluğundan dolayı özellikle el-Kaide ve Hizbullah bağlantılı grupların tehdit oluşturması nedeniyle İsrail Golan Tepelerindeki güvenlik önlemlerini de artırmıştır. Bölgede İsrail askeri birliklerinin konuşlandırılması,

tel duvar inşası ve yerleştirilen sensörler İsrail'in güvenlik politikaları çerçevesinde çalışmada değerlendirilmiştir. Şam yönetiminin 2016 yılından sonra gücünü toplaması ile Suriye'de yeni bir denklem ortaya çıkmıştır. Çalışmada 2016 sonrası İsrail'in direniş eksenine karşı faaliyetlerini nokta operasyonlar şeklinde yaptığı iddia edilmiş ve veriler sunulmuştur. Bu süreçte İsrail, Suriye'nin İran ve Hizbullah için bir askeri üsse dönüştürülmesi tehdidine karşı söz konusu gruplara operasyonlar düzenlenmiştir. Şam yönetiminin eski gücüne kavuşmasını da istemeyen İsrail, bu konuda Rusya ile son dönemlerde ihtilaf içindedir. Rusya Şam yönetimini destekledikçe ve silah kapasitesini artırdıkça İsrail'in Suriye'de operasyon gerçekleştirme olasılığı azalmaktadır. Buna karşın İsrail'in, ABD ve Rusya ile istişare içinde Suriye politikasını şekillendirdiği görülmüştür. Çalışmada İsrail'in Suriye politikası sadece İran konusuna indirgmeden kapsamlı bir şekilde, İsrail'in kırmızı çizgileri çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, İsrail'in Suriye'de çok boyutlu ve kapsamlı bir politika izlediği vakalarla birlikte çalışmada aktarılmıştır.

KAYNAKLAR

- Al-Monitor. (2022, Mayıs 2). *Gantz says Israel still coordinates with Russia on Syria*. <https://www.al-monitor.com/originals/2022/05/gantz-says-israel-still-coordinates-russia-syria#ixzz7bkionc8e>.
- Bağ, M. (2020, Ocak 28). *İşgal altındaki Golan Tepeleri neden önemli? Nerede ve kimler yaşıyor?*. Euronews. <https://tr.euronews.com/2020/01/28/isgal-altindaki-golan-tepeleri-neden-onemli-nerede-ve-kimler-yasiyor>.
- BBC. (2013, Ağustos 30). *Syria chemical weapons attack killed 1,429, Says John Kerry*. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-23906913>.
- BBC. (2014, Ocak 30). *Syria chemical attack: Key UN findings*. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-24130181>.
- BBC. (2022, Mart 15). *Why has the Syrian war lasted 11 years?* <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-35806229>.
- Bryc, A. (2017). War in Syria: No good news for Israel?. *Teka Komisji Politologii*, 12(1), 85-95.
- Bowen, J. (2013, Eylül 18). *Kimyasal silah anlaşması Suriye'de iç savaşı bitirir mi?*. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/09/130918_sam_suriye_bowen.
- Bulut, S. (2018). Suriye krizinin İsrail'e yansımaları: İsrail'in 'Kırmızı Çizgi' politikası ve geçirdiği dönüşüm. *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20, 521-557.
- Cankara, P. Ö. (2021). İsrail'in arap baharı'na yaklaşımı ve Suriye iç savaşı'na yönelik pozisyonu. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(38), 5657-5685. <https://doi.org/10.26466/opus.826966>
- CBC News. (2014, Mayıs 19). *Syria war death toll tops 160,000*. <https://www.cbc.ca/news/world/syria-war-death-toll-tops-160-000-1.2647285>.
- CNBC. (2013, Eylül 13). *Israelis scramble for gas masks as Syria tensions rise*. <https://www.cnbc.com/amp/2013/08/28/israelis-scramble-for-gas-masks-as-syria->
- Data UNCR. (2022, Temmuz 1). *Operational Data Portal*. <https://data.unhcr.org/en/situations/syria>.
- Eglash, R. & Sly, L. (2014, Mart 19). *Israeli warplanes strike Syrian military positions in golan heights*. The Washington Post. http://www.washingtonpost.com/world/middle_east/israeli-warplanes-strike-syrian-military-positions-in-golan-heights/2014/03/19/d3ff8de4-0604-4492-b352-34bd1ee957f9_story.html.
- Erkmen, S. (2021, Haziran 2). *"Bildigi Şeytan"dan kırmızı çizgilere: İsrail'in Suriye politikası. fikir turu*. <https://fikirturu.com/jeo-strateji/bildigi-seytandan-kirmizi-cizgilere-israilin-suriye->

politikasi/.

- Fitzpatrick, M. (2013). Destroying Syria's chemical weapons, *Survival. Global Politics and Strategy*, 55(6), 107-114. <https://doi.org/10.1080/00396338.2013.862938>
- Hokayem, E. (2013). *Syria's uprising and the fracturing of the levant*. Adelphie Series.
- Inbar, E. (2019, Mayıs 7). Israel's presence on the golan heights: A strategic necessity. Tv7 Israel News. <https://www.tv7israelnews.com/israels-presence-on-the-golan-heights-a-strategic-necessity/>.
- Independent. (2018, Eylül 25). *Israel warns Russia's transfer of advanced missile defence systems to Syria will 'endanger' region*. <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/russia-transfer-missile-defence-systems-syria-war-israel-warning-endanger-region-a8554026.html>.
- Karshner, I. (2014, Ocak 29). *Despite decades of enmity, Israel quietly aids Syrian civilians*. The New York Times. <http://www.nytimes.com/2014/01/30/world/middleeast/despite-decades-of-enmity-israel-quietly-aids-syrian-civilians.html>.
- Kasapoğlu, C. (2014, Mayıs 28). *Bireysel iletişim* (e-mail).
- Koç, M. (2020). Şeytanlaştırma miti ve şeytanlaşan düşmanlar: ABD-İran. İçinde D. Ü. Arıboğan (Ed). *Travmaların Gölgesinde: Politik Psikoloji* (ss. 85-119). İnkılap Kitabevi.
- Lappin, Y. (2014, Şubat 24). *Amid raging conflict in Syria, IDF deploys new division to border*. The Jarusalem Post. <http://www.jpost.com/Defense/Amid-raging-conflict-in-Syria-IDF-deploys-new-division-to-border-342314>.
- Laub, Z. (2017, Nisan 28). *Who's who in Syria's civil war*. Council on Foreign Relations. <https://www.cfr.org/backgrounder/whos-who-syrias-civil-war>.
- Mearsheimer, J. (2001). *The tragedy of great power politics*. Norton.
- Mehdi, S. Z. (2022, Temmuz 3). *Iran vows support to Syria against Israel*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/iran-vows-support-to-syria-against-israel/2629252>.
- Mohammad, S. (2018). Coalition-Building in Iran's foreign policy: Understanding the 'axis of resistance'. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 21(6), 716-731. <https://10.1080/19448953.2018.1506295>
- Özden, A. (2022, Nisan 22). *Israeli security and intelligence in the context of Syrian civil war*. Foreign Policy Institute. <https://foreignpolicy.org.tr/israeli-security-and-intelligence-in-the-context-of-syrian-civil-war/>.
- Raanan, O. (2013, Eylül 5). *Syria's security implications for Israel: A lose-lose situation*. Carnegie. <http://carnegieendowment.org/sada/2013/09/05/syria-s-security-implications-for-israel-lose-lose-situation/gm8o>.
- Rabinovich, I. (2002, Şubat 1). *Is there an option for a new Israeli policy toward Syria?*. The Jarusalem Strategic Tribune. <https://jstribune.com/rabinovich-a-new-israeli-policy-toward-syria/>.
- Reliefweb. (2014, Mayıs 20). *Entire declared Syrian stockpile of isopropanol is destroyed*. <https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/entire-declared-syrian-stockpile-isopropanol-destroyed>.
- Salihi, E. (2022). İsrail'in Basra Körfezi güvenliğindeki yeni rolü. İçinde Ö. Z. Oktav ve N. Acar (Ed). *Basra Körfezi Güvenliğinin Yeni Dinamikleri* (ss. 174-208). Orion Yayınevi.
- Shadid, A. (2011, Mayıs 10). *Syrian elite to fight protests to 'the end'*. The New York Times. http://www.nytimes.com/2011/05/11/world/middleeast/11makhlouf.html?pagewanted=all&_r=0.

- Solingen, E. (2007). *Nuclear logics: Contrasting paths in east Asia and the Middle*. Princeton University Press.
- The Guardian. (2012, Haziran 23). *Syrian regime makes chemical warfare threat*. <http://www.theguardian.com/world/2012/jul/23/syria-chemical-warfare-threat-assad>.
- The Wall Street Journal. (2011, Ocak 31). *Interview with Syrian president bashar al-Assad*. <https://www.wsj.com/articles/SB10001424052748703833204576114712441122894>.
- Thorleifsson, C. M. (2013). *A fragile cold peace: The impact of the Syrian conflict on Israeli-Syrian Relations*. Norwegian Peacebuilding Resource Centre.
- UN Resolution 2118. (2013). *Resolution 2118*. http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2118.pdf.
- UNDOF. (2014). *United Nations disengagement observer force*. <https://undof.unmissions.org/croatian-contingent-leaves-undof>.
- Wilson Center. (2015, Aralık 17). *The Syrian crisis and Israeli security challenges*. <https://www.wilsoncenter.org/event/the-syrian-crisis-and-israeli-security-challenges>.
- Yaalon, M. (2013, Haziran 13). *Israel's security policy in a changing middle east*. The Washington Institute for Near East Policy. <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/israels-security-policy-in-a-changing-middle-east>.
- Zisser, E. (2013). The crisis in Syria: Threats and opportunities for Israel. İçinde A. Kurz ve S. Brom (Ed). *Strategic Survey for Israel 2012-2013* (ss.167-185). Institute for National Security Studies.
- Zitun, Y. (2013, Ağustos 9). *Ya'alon: Inaction on Syria also has consequences*. Ynetnews. <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4427267,00.html>.
- Zvulun, R. (2022, Haziran 27). *Israel says Russians fired at its jets over Syria in May in "one-off"*. Reuters. <https://www.reuters.com/world/middle-east/israel-says-russians-fired-its-jets-over-syria-may-one-off-2022-07-26/>

